

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.345

3 d'octubre del 2017

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: engaldir
- 2 Mònica Barrieras ► D'avis a néts
- 3 Gabriel Bibiloni ► Assecar
- 4 Albert Pla Nualart ► ¿Trobeu que 'inclús' és més informal que 'fins i tot'?
- 5 Ramon Torrents ► Sobre 'inclús', 'fins i tot' i 'àdhuc'
- 6 Imma Sas Romero ► Caure en sac foradat
- 7 Miquel Boronat Cogollos ► El catanyol prejudicial
- 8 Rudolf Ortega ► La derrota de la filologia
- 9 Maria Rodríguez Mariné ► “No sigos tracalet que perperiràs...”
- 10 Antoni Llull Martí ► La diligència, un transport diligent
- 11 Miquel López Crespí ► Francesc de Borja Moll
- 12 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: engaldir

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 272-273

engaldir

Menjar amb avidesa. *És que el gosset este s'ho engaldix tot en un obrir i tancar d'ulls. S'ho engul sencer, sense mastegar-ho. Mira, u que li'n done: tot cap a dins.*

L'escriptor castellonenc Josep Pascual Tirado usa a bondó el verb *engaldir*. En la seua obra *De la meua garbera* trobem formes verbals d'*engaldir* en quinze ocasions. Posaré només un parell d'exemples. En la narració curta "Dumenge de la rosa" podem llegir: "Les copes van arremullant la coca i les pastes que engaldixen los fadrins [...]"

I en la narració "Del mestre sangrador i los teuladins golafres" trobem: "¡Malas-trucs, golafres, que us engaldu totos les barbes i sangries de tot l'any! ¿Qui vos ha dit l'amagatall? ¡Guilopos, més que guilopos! ¿Com ne sou tants en lo món?"

En la rondalla "La mare dels peixos", d'Enric Valor, llegim: "La dona es menjà, sopant, el cap del monstre ben adobat en un suquet de pebrera i tomaca; la gossa es va engaldir cru el seu i el trobà com la bresca; l'egua se l'hagué d'empassar molt dificultosament i a petits bocins que li mesclaren amb la palla, les garrofes i les safanòries."

En la rondalla "El pollastre de festes", també d'Enric Valor, trobem: "«Ai, filla, i quant de pot», es digué; i la boca se li feia aigua de pensar en el fart de caramels que anava a engaldir-se, cosa que li empréstava coratge per a sostenir-se allà dalt fent tentines i a punt de pegar un bac."

En el DCVB, en l'entrada *engaldir*, diu: "Engolir, menjar desmesuradament (Cast., Val., Al.); cast. *tragar*, *engullir*. Me vaig engaldir huit quiqueretes de chocolate en bescuit, Guinot Capolls 66. Els tords que s'havia engalidit la molt llépola de Catalina, Bol. Dim. 144."

Joaquim Martí Mestre arreplega aquest verb en el seu *Diccionari històric del valencià col·loquial* (segles XVII, XVIII i XIX).

Joan Coromines en el seu DECat (IV, 283a59) escriu: "GaGirona en el seu *Vocab. del Maestrat*: «galdir: engolir, tragar; ho diuen del menjar ab ànsia o de menjar molt: *en dos tenallades se ho ha galdit!*», Maestrat, Plana, Alcatén, València, i en la variant *engaldir* (compromís amb *engolir*) a Vinaròs, Tortosa, Rib.

d'Ebre i Solsona; «...radiant lo cavaller! / ab los ulls se'l galdixen les donzelles...», *Seidia* (24,281); d'ací *galduf* i *galdiri*, que recull Sanelo com equivalents de *galafre* «glotón», f° 5, junt amb *engaldir* «engullir». En això hi ha sens dubte encreuament de *gaudir* amb *engolir*, no sense però alguna contribució de *GOLAFRE* i *GLATIR*.” I en el mateix DECat, més avant (IV, 548b29), diu: “En lloc d'*engolir* s'ha usat *engaldir* en algunes varietats valencianes: ja registrat per Sanelo («engullir» f° 149) i Lamarca («engullir, embaular»); i avui en un escriptor de la Plana: «pos, al refresc vaig anar, sempre davant de tots: me vaig *engaldir* huit quiqueretes de chacolata en bescuit i mostatxons», Guinot (*Escenes castellanenques*, 68): degueren confluïr-hi *glatir* / *englotir* (cf. men. *englatir*) i *gaudir*.”

En el llibre *El valencià de la Marina Baixa*, de Jordi Colomina, trobem: “**engaldir** ‘fartar, menjar molt’ (Tàrbena, Altea). També en val. central: ja en 1764 l'arreplega CROs *engaldir* ‘engullir’; «*engaldir-se* pans morenos» (1846, *Pillo Benef*, 38); Escrig: *engaldir* ‘engullir, embaular, embuchar, embutir, por tragar o comer mucho’; «m'estaba el pienso *engaldint*» (JBalader, *Hostes*, p. 148; un altre ex. p. 112). A Massalcoreig, Tortosa i Benassal *galdir* ‘gaudir, fer un ús profitós d'una cosa’. Aquest (*en*)*galdir* és sense dubtes una ultracorrecció de *gaudir* (cf. *galta*, *raïl*, *delme* < *gauta*, *raïu*, *deume*).»

Segons em va informar Joan-Carles Martí en un missatge enviat a la llista Migjorn dissabte 9 d'agost del 2008, el verb *engaldir* és d'ús habitual en el parlar tradicional d'Elx.

Conec el verb *engaldir* del meu parlar d'Alcoi, el que vaig rebre per tradició oral quan era petit. És un verb que he sentit usar moltes vegades als meus pares, oncles, avis i altres membres de la meua família. Em resulta sorprenent que Jordi Colomina, que també és alcoià, no mencione que el verb *engaldir* s'usa (o s'ha usat) a Alcoi.

En valencià també es diu: *devorar*

La llengua estàndard sol emprar: *cruspir*, *devorar*

En castellà es diu: *devorar*, *engullir*, *zampar*

► Dimarts **3 d'octubre a les 20h**, Centre Cultural d'Alcoi: [presentació del llibre *El borum i els gospins. El lèxic tradicional d'Alcoi en l'obra de Joan Valls Jordà: una aproximació*](#), d'Eugeni S. Reig, amb motiu de l'Any Joan Valls.

2 D'avis a néts

Mònica Barrieras (Grup d'Estudi de Llengües Amençades)

VilaWeb, 29/06/2017

<https://www.vilaweb.cat/noticies/davis-a-nets-gela/>

Els que tenim una certa edat recordem castellanismes estesos que han passat a la història o gairebé, com ho demostra el fet que són desconeguts per les noves generacions: abans recollíem les cartes del *busson*, menjàvem *bocadillos* de pernil, anàvem a *puestos* a fer *recados* o ens tancàvem al nostre *quarto*. Molts mots com aquests han estat substituïts, fins i tot en la parla col·loquial, pels equivalents normatius. N'hi ha molts altres, com a conseqüència de l'absència del català als mitjans de comunicació i en la vida pública durant una bona colla d'anys. Molts menjàvem iogurts de *fressa* (i encara es compren *fressons*); el peix del mercat es deia *tonyina*, però el de llauna s'anomenava *atun* (o *atuny*, en la versió més peculiar de casa meva). Eren mots emprats pels nostres pares, avis o besavis (segons l'edat de cadascú). Al costat d'aquests castellanismes, aquesta generació també feia servir mots genuïns en clar perill d'extinció: *tatxar* per parlar del meló, i no del bolígraf; *regalar* en referència a l'aigua o la suor, tot i que també a un obsequi (tots dos usats habitualment per la meva mare).

Els castellanismes de diferents zones del domini lingüístic no sempre coincideixen, mostra del fraccionament de la comunitat lingüística, i si no els tenim interioritzats són molt cridaners. A Mallorca, m'han ofert *escaldums*, un mot que des de la península sembla extret d'un receptari medieval català, però de *pollo campero*; a València anomenen *muscle* allò que per a molts principatins són els *hombros* (o *espatlles*, tot i que no hi ha acord sobre si denominen exactament la mateixa àrea del cos). Es pot considerar un fet positiu que s'hagin substituït molts castellanismes, no pas tots, per l'equivalent genuí, perquè el lèxic és la part més visible de la llengua, i això contribueix a construir una imatge més dignificada de la llengua que parlem.

A l'Amazònia, a la zona del Vaupès (repartida entre el Brasil i Colòmbia), hi ha un grup de llengües que formen una àrea lingüística o àrea de convergència (és a dir que les llengües que en formen part s'influencien les unes a les altres per proximitat geogràfica i contacte lingüístic). Hi ha intercanvis matrimonials en les diferents comunitats, de manera que tots els individus són com a mínim bilingües, atès que parlen la llengua de la mare i la llengua del pare i de l'entorn, i habitualment multilingües. Hi trobem la particularitat que en aquestes

comunitats és pràcticament tabú, socialment penalitzat, fer servir mots de qualsevol de les altres llengües quan en parles una. Les gramàtiques d'aquestes llengües, però, s'han aproximat moltíssim, tot i que n'hi ha que no pertanyen ni tan sols a la mateixa família lingüística. Per tant, pel que fa al vocabulari cada llengua manté els seus mots i, així, una imatge de llengua diferenciada; en canvi, des del punt de vista gramatical s'ha produït un fort acostament.

En certa mesura ens passa el mateix que en aquest indret de l'Amazònia. Ara hi ha menys castellanismes lèxics (dels antics, si més no), però la gramàtica pateix molt més. En la generació dels meus pares, nascuts a la dècada de 1930, se'n deien molts, sí, però els pronoms febles (versió col·loquial, és clar), per exemple, funcionaven perfectament, amb tots els *his* i els *hos*. El meu fill de nou anys, en canvi, que s'estranya quan el meu pare diu *camarar*, se'n descuida tot sovint. D'acord, ara recollim les cartes de la *bústia* i mengem *entrepans*, però *ens caiem*, *les coses oloren malament* i *ens donen fàstic*; *ens oblidem de donar-lis un missatge* i, *a ell, li piquen els mosquits*; *no li molestis*; *ens rentem el cabell*, mengem *raïms*; *un nen li treu la baldufa a un altre* i *si parreu baix no us escolto*; *senta't*, *no estiguis de peu*.

He sentit alguns cops com es justifica aquesta forta influència del castellà sobre el català amb la incorporació de nous parlants que tenen el castellà com a primera llengua. És un preu que cal pagar, es diu, com si fos una realitat ineluctable. En aquest sentit cal recordar que ja hi ha un 10% de la població catalana que no té el català ni el castellà com a primera llengua, tot i que ara com ara totes aquestes altres llengües dels catalans no deixen gaire petjada en el català que parlem. És cert que no és fàcil de complir els dos objectius amb la situació sociolingüística del català: incorporar nous parlants i que la llengua no se'n ressenti. Però tampoc no ens hem d'enganyar, l'ús social mostra més aviat una tendència descendent en les darreres dècades. Voleu dir que és un bon negoci? Sigui com sigui, hem d'acceptar qualsevol preu o ens hem de plantejar el preu màxim que ens podem permetre de pagar? És a dir, fins a quin punt el català continuarà essent una llengua percebuda com a tal, una llengua clarament diferenciada. Si es produeix un calc massiu de les estructures del castellà i la llengua queda fortament interferida pot patir una pèrdua d'atracció (i no estem per perdre'n mes) i accentuar-se el rebuig que molts joves mostren ja envers el català. No ens hauríem de plantejar si hi podem fer alguna cosa? Una llengua no serveix només per a comunicar-nos. És molt més que això. És un lligam amb el territori, amb la història, amb la cultura, amb la identitat. Una expressió de la riquesa del pensament humà. Si la reduïm gaire, si acaba semblant una varietat del castellà, valdrà la pena de parlar-la?

Aquest escrit, més enllà de les qüestions que planteja, vol ser també un homenatge a unes generacions, les dels nostres pares, avis o rebesavis, que haurien pogut abandonar la llengua, ateses les circumstàncies, però no ho van fer. I no únicament ens van salvar els mots (tot i els castellanismes circumstancials), sinó també la gramàtica, la llengua sencera. Hauríem de continuar aquesta cadena i no deixar perdre el que hem rebut. També vol ser un homenatge a la llengua de la meva mare en particular, ara que la sordesa no la deixa sentir-la i l'Alzheimer s'entesta a fer-la-hi oblidar.

3 Assecar

Gabriel Bibiloni

El blog de Gabriel Bibiloni, 01/09/2017

<http://bibiloni.cat/blog/?p=2656>

Com més va més detest el fet que la unitat de l'estàndard s'hagi de fer a força d'adoptar —per part dels «perifèrics»— algunes formes barcelonines o principatines que, si es mira bé, es poden considerar inferiors a unes altres usades per altres dialectes i coincidents amb les clàssiques o les majoritàries en la tradició literària. Poques persones trobareu més entusiastes de la unitat de l'estàndard que qui això signa. Però no és rebedor que per a assolir aquesta unitat sempre siguin els «perifèrics» els qui s'hagin d'adaptar als parlants del català central i aquests no puguin canviar res del seu parlar en benefici de formes no centrals, si aquestes tenen alguna superioritat. Són les formes en si les que tenen valor, no qui les usa. Ço és, la coherència amb el sistema, la genuïnitat, l'etimologia o la tradició culta és el que hauria de ser rellevant. El sentit de disciplina dels parlants, el seu desig de fer un bon ús de la llengua, fins i tot un cert patriotisme lingüístic, porten els parlants de fora del Principat, o de dins el Principat, a abraçar sense fer-ne problema allò que és més present en la llengua pública, encara que no sigui l'opció més desitjable. I això caldria revisar-ho.

En un [escrit recent](#) em referia al nom *Ignasi*, fruit d'una pronúncia local i errònia que ha convertit en Ignasis tots els Ignacis del país, els quals no són conscients de la malifeta i sols desitgen «seguir la normativa».

La qüestió del prefix -a que s'ajunta a noms o a adjectius per a formar verbs és altament complexa i encara no ha rebut l'atenció que mereix. No se sap ben bé

per què la normativa ens fa dir *condicionar*, *metrallar*, *moblar*, *murallar* (o *emmurallar*) o *turmentar* —diria que encertadament— i, per contra, ens obliga a un *afusellar*, no se sap amb quina base. Fabra, també basant-se suposadament en usos del seu dialecte, establí aquella distinció entre *baixar/abaixar* i *pujar/apujar* que tan poc sentit té per als parlants de fora del Principat i tan poca base històrica.

En el DIEC no hi ha el verb *secar*, i els pobres parlants disciplinats són obligats a dir i escriure *assecar*, que en el meu dialecte, per exemple, no diu, i segurament no ha dit mai, ningú. I si algú ho diu, és un cas isolat, paral·lel a formes com *aficar* o *adesar*, que en principi no són pitjors que *assecar*. Per què *assecar* ha de ser millor que *secar*? Ho seria si una tradició literària o culta ho avalàs, però no és el cas, sinó tot el contrari. *Assecar* és una forma alterada moderna que ha fet aparició en alguns parlars, sobretot en el Principat. Altres parlars conserven la forma de sempre: *secar*. Procedent del llatí *siccare*, derivat de *siccus* (sec), ha donat formes sense prefixació o pròtesi en totes les llengües romàniques: francès *sécher*, espanyol *secar*, portuguès *secar*, italià *seccare*. Només cal afegir, però això no canvia res, que en francès hi ha un *assécher*, que més aviat correspon al que nosaltres diem *dessecar*.

Si miram la tradició literària, no hi ha dubtes. Tots els clàssics diuen *secar*. Fent una anàlisi ràpida de les fonts disponibles, veig que *assecar* no apareix en el Principat fins al segle XIX. Labèrnia ja considera *secar* antiquat, i això degué tenir conseqüències en els usos del Principat. El mateix error que fa Coromines quan diu que *secar* és «modernament caduc» (en el seu parlar, és clar). En el País Valencià i a les Illes *assecar* no apareix a la llengua escrita fins després de la codificació fabriana del lèxic, evidentment per desig de «seguir la normativa».

Els derivats són *seca*, *secà*, *secada*, *secador* (*assecador* segons el DIEC), *secall*, *secament* (*assecament* segons el DIEC), *sequer* i *sequera*.

La cosa resta bollada de tot quan el Termcat, víctima de la confusió entre *secar* i *eixugar*, com la major part dels principatins, Fabra en certa manera inclòs (vegeu l'entrada *assecar* del seu diccionari), ha promogut les impostures *assecador de mans* i *assecadora de roba*. I encara no ho han rectificat.

Vegeu també [“Eixugar i assecar; eixut i sec”](#), article d'Eugeni S. Reig publicat a *El Punt Avui* el 06/09/2010.

4 ¿Trobeu que ‘inclús’ és més informal que ‘fins i tot’?

Albert Pla Nualart

Ara, 09/06/2017

http://llegim.ara.cat/opinio/Trobeu-que-inclus-informal-fins_0_1811818824.html

Els que apreníem català als anys 80 vam interioritzar que *inclús* només era correcte com a adjectiu de sentit equivalent a *inclòs*. Així ho deien tots els diccionaris fins a l'any 1990, quan el *Gran Larousse* –amb l'assessorament lingüístic de Francesc Vallverdú, Joan Martí i Joan Solà– també el va entrar amb el sentit equivalent a *fins i tot* i *àdhuc*.

Tanmateix, el DIEC1 (1995) encara no l'admetia en aquest sentit i no va ser fins al DIEC2 (2007) que va esdevenir normatiu. ¿Hi havia raons perquè ho fos? El corpus lingüístic CTILC en registra unes 500 aparicions en autors tan reconeguts i diversos com Narcís Oller, Víctor Català, Josep Pla, Carles Riba, Joan Fuster, Sanchis Guarnier, Joan Alcover o Baltasar Porcel. Però n'hi ha un de molt significatiu: Pere Coromines. I és que Vallverdú, Martí i Solà van amnistiar *inclús* basant-se en l'ús que en feia Joan Coromines al DECat, i l'etimòleg tenia com a gran referent de genuïnitat la prosa del seu pare.

La gramàtica de l'IEC ja recull *inclús* (p. 815) com a adverb al costat de *fins i tot* o *àdhuc*, però fa la següent diferenciació de registre entre *àdhuc* i *inclús*: “L'adverb *àdhuc* és un arcaisme propi de registres molt formals. En canvi, l'adverb *inclús* és usual en registres poc formals, però té escassa tradició en els formals”.

Sobre *àdhuc*, res a dir, però ¿és *inclús* més informal que *fins i tot*? Hi ha almenys dues raons per pensar que no: 1) la gran majoria dels 500 contextos en què apareix al CTILC són formals i 2) *inclús* és un cultisme (prové del llatí *inclusus*). I hi ha un únic argument per pensar que sí: partir de la falsa equació “no era normatiu” = “és informal”.

Però és evident que si no era normatiu no podia tenir tradició en els registres formals, perquè són registres corregits seguint la normativa. Constatar-ho és una tautologia irrellevant. La norma es pot obrir a formes formals i informals. *Inclús* és tan formal (o informal) com el castellà *incluso* i, en tot cas, el seu registre no hauria de dependre del fet que no fos normatiu o que molts encara el percebem com a poc genuí.

5 Sobre 'inclús', 'fins i tot' i 'àdhuc'

Ramon Torrents

Raons de llengua, 13/09/2017

<https://dellengua.wordpress.com/2017/09/13/inclus/>

El 9 de juny del 2017, en la seva secció setmanal al diari *Ara*, parlant de l'admissió de *inclús* com a adverbí Albert Pla Nualart, ja des del títol, es demana: “¿Trobeu que ‘inclús’ és més informal que ‘fins i tot’?”. Com ell mateix ens recorda, fins al 2007 *inclús* no era oficialment acceptat més que com a adjectiu, sinònim exacte de *inclòs*, deixant a part criteris i autoritats no oficials. Amb els canvis del diccionari normatiu, *inclús* va deixar de ser adjectiu i ara és un adverbí.

Segurament estaríem d'acord que, comparant aquest nou adverbí amb *àdhuc* i també amb *fins i tot*, la tesi de l'article no apunta tant a la formalitat o informalitat de l'un o de l'altre com a l'ambigüitat, tan sovint subratllada, dels termes utilitzats per la gramàtica de l'IEC. *Àdhuc*, que amb la màxima prudència Pla Nualart no posa com a primer terme d'aquesta comparació –ell compara el nou adverbí amb *fins i tot*–, és o pot semblar, entre una gran part de parlants, un mot rescatat, mentre que *fins i tot* ha contribuït amb tota naturalitat a desplaçar el que fins fa deu anys va ser l'incorrecte *inclús*. No és aventurat d'afirmar que precisament això li ha donat una nota de normalitat absoluta –fins d'*informalitat*, si ho volíem veure així.

La col·lecció de citacions i autors que s'han servit de *inclús* com a adverbí (més de 500 casos inventariats en el corpus lingüístic CTILC, segons Pla Nualart), és una garantia sòlida que hauria d'avaluar la legitimitat d'aquest ús? Sense negar-ho, sembla que l'estudi de casos paral·lels i igualment contraris a la normativa clàssica ens podria portar a conclusions desconcertants.

On apunta, doncs, el comentari sobre *inclús* i *fins i tot*? Pla Nualart no nega la legitimitat de les solucions ja correctes (*fins i tot* o *àdhuc*) ni tan sols la de dues solucions que no esmenta, igualment naturals: el simple *fins* (*Lluitarem davant qui sigui, fins davant els tribunals*), ni tampoc de la fórmula *i tot*, un altre recurs que, posposat, expressa la mateixa idea d'inclusió (*La ventada es va emportar la teulada i tot*). Fonamentalment, defensa l'aprovació del nou adverbí, posa en dubte que *fins i tot* sigui més formal que *inclús* i, de passada, insisteix en la confusió a què convida la nova gramàtica.

Però, com tan sovint, la línia de l'autor s'orienta a acceptar la realitat, és a dir, a convidar el lector –els lectors de Pla Nualart són en gran part gent de l'ofici– a no alçar reserves al canvi i admetre de bon grat allò en què molts veiem interfe-rència i substitució. El cas de *inclús* podria ser un cas menor –només un ad-verbi–, però si partim del fet que la situació real de la llengua no sembla de-manar d'obrir totes les vies d'aigua i abraçar totes les tendències que ens fan ajupir al model de l'espanyol, la permissivitat i el reconeixement de la interfe-rència no és un ajut a la fermesa ni a l'estabilitat del model que ens havíem donat, sinó que en bona mesura es desentén de l'esforç que ha permès d'arribar fins al punt on som amb una certa o incerta autonomia respecte als usos de la llengua amb què hem de conviure.

Les noves orientacions de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans han començat d'obrir amablement la porta a una gran flexibilitat i creiem que en molts casos ens allunyen del discerniment entre allò que és bon català i el que, amb una bona voluntat, amb prou feines podria passar per català. Si, com sembla defensar Albert Pla, arraconàvem *fins i tot* per admetre preferentment *inclús*, una publicació diària com l'*Ara* es podria convertir fàcilment en un tram-polí i en element de disgregació i dissolució de les convencions sobre què repo-sa una llengua. Això que diem de *inclús* i *fins i tot* és fàcilment traslladable a tantes altres opcions, com és ben clara la de “[sigut / estat](#)” –distingint els parti-cipis de *ser* i *estar*–, qüestió en què el diari ja ha pres un partit decidit i molt dis-cutible si pensem en *una* llengua. (Vegeu el núm. 32 – 22-XII-1919 de les [Converses filològiques](#)).

Les contribucions d'Albert Pla a l'estudi de la llengua són innegablement valuo-ses i d'interès, però discrepem de l'ús que, com a responsable lingüístic d'un diari, fa d'aquesta autoritat amb la imposició de les seves opcions, ja escampa-des pertot, als usos, en cap cas arbitraris, que des de Fabra hem tingut per bons. No es tracta pas de sacralitzar un Fabra into-cable ni d'enfrontar opi-nions, sinó d'assegurar la necessària unanimitat en la consolidació de l'estàn-dard imprescindible.

6 Caure en sac foradat

Imma Sas Romero

Això era una queixa que vaig enviar a una editorial. Al contacte que figurava al seu web. No ho havia fet mai, tot i que ho havia pensat moltes vegades, d'adreçar-me als responsables de llibres plens de faltes.

Però, esclar, jo soc correctora o assessora lingüística, com vulgueu. Formo part de l'exèrcit de correctors públics que diu que hi ha però que cada vegada som més un grupuscle, i el fet de ser correctora i blasmar la pròpia professió és, si més no, delicat. Perquè sé com treballem, els correctors, el que cobrem, les condicions que hem d'acceptar. Bé, de fet, dels que treballen per a editorials en sé ben poca cosa perquè és un món que ara ja em queda lluny. Però també he passat per un diari i malgrat la cura que s'intenta tenir, sempre se't poden escapar aspectes que el lector criticarà àvidament.

Per això, en principi no volia representar el paper de lectora correctora amb ganes de posar el crit al cel pels errors lingüístics d'un llibre. Volia que quedés clar que una empresa es permetia el luxe de posar al mercat un producte que no reunia els cànons de qualitat suficients per poder ser al prestatge d'una llibreria. Els cànons de qualitat en aquest cas eren les paraules que hi havia escrites en un llibre, que havien de transmetre una història interessant, però que tant aspectes tipogràfics com faltes d'ortografia n'impedien una lectura plaent. Paraules escrites enganxades, traduccions literals de l'espanyol, una confusió absoluta de l'ús d'*escoltar* en lloc de *sentir*, ús pronominal del verb *caure*, complements directes introduïts per la preposició *a*, errors ortogràfics greus de *b* i *v* i de essos sordes i sonores, ús de paraules que grinyolen pel registre, ús d'expressions inadequades per a l'època en algun diàleg, errors d'aplicació de la nova gramàtica, errors en l'escriptura dels topònims i, evidentment, els pronoms febles *hi* i *en* brillen per la seva absència.

Vaig fer l'escrit, com he dit, el vaig enviar a l'editorial i vaig rebre resposta ràpidament: ens sap greu, ja hem pres mesures perquè no torni a passar, moltes gràcies. Però també vaig tenir l'oportunitat de parlar directament amb el responsable de l'edició a la Setmana del Llibre el Català. I allà vaig veure que la queixa havia caigut en un sac buit, que no s'havia llegit la llista ingent d'errors ortogràfics i gramaticals que jo (repel·lent, deuria pensar) li havia adjuntat, i que descarregava en els pobres correctors (que dubto que existissin, la veritat, o sense professionalitat, insisteixo, perquè eren errors de nivell tan bàsic que no poden passar per alt a un corrector) el resultat de l'edició. També feia servir un

argument lamentable: que l'autora del llibre no era catalanoparlant habitual! L'autora pot vetllar per la seva escriptura, però el procés editorial ha de tenir al darrere un bon equip de correcció. Perquè els autors potser no tenen coneixement dels canvis de la Gramàtica i l'Ortografia de l'IEC o potser no poden contrastar aspectes d'adequació al registre o potser no tenen, en suma, la formació lingüística que cal per editar un llibre. I per això hi ha la figura del corrector i de l'editor, que vetlla pel producte final. O és que vaig errada i això ja no funciona així... Sempre he pecat d'ingènua.

Així, què podem fer si els editors que fan obres en català minimitzen la importància de fer un producte correcte lingüísticament? Decebre'ns, esclar, però potser escriure'ls també. No comprar-ne els llibres també és una bona opció. I fer públic que això no pot passar, que hi hem de parar atenció i que la nostra llengua es mereix professionals que la tractin amb respecte.

7 El catanyol prejudicial

Miquel Boronat Cogollos

Eines de llengua, 20/07/2017

<http://einesdellengua.blogspot.com/2017/07/el-catanyol-prejudicial.html>

Les llengües les fem entre tots. La primera faena per a fer-ne una és donar-li un nom. Si jo dic que parle en «valencià», estic expressant la varietat de català que utilitze (o fins i tot, vist des de València, que parle en català). Són denominacions establides i acceptades. Si algú bateja res com a «catanyol», està concebant o *creant* una altra varietat (o llengua) que respondrà al que hi vullga posar, que en este cas és principalment menyspreu i presumpció. Malauradament, trobe que no estarà fent res de positiu per l'ús de la llengua. Eixe terme només té utilitat per simplificar i evitar fer l'esforç d'estudiar i raonar. És una etiqueta còmoda amb què es pot marcar i menysprear tot el que a u no li agrada de la llengua (o dels qui la parlen).

Al País Valencià, durant molt de temps s'ha fet servir el terme «apitxat» amb la intenció de menystindre i desqualificar els parlants d'una varietat (si vols, un subdialecte), i s'hi associava qualsevol tret que es considerara negatiu, fins al punt que es volia fer entendre que en realitat era simplement un castellà dissimulat. Això s'està superant amb informació i estudi en lloc de continuar amb el menyspreu o la desqualificació.

Per tant, el terme «catanyol» només veig que és una de tantes maneres que tenim els catalanòfons de malbaratar el propi patrimoni lingüístic per quatre duros a base de menyspreu i desqualificacions adreçats, ¡vaja!, contra mosatros mateixos. No sé si ho tracta Pau Vidal en el seu [llibre](#), però sí que sé que, si el «catanyol es cura», deu ser utilitzant la llengua i reclamant el respecte dels nostres drets lingüístics i el compliment dels deures corresponents. A la Catalunya del Nord eixa situació és diferent, com són diferents les del País Valencià, Catalunya o Múrcia.

La llengua serà com vullgam que siga, però no serà mai la que voldríem que fóra.

Vegeu també "[Escòries lingüístiques](#)", del mateix autor al seu blog

8 La derrota de la filologia

Rudolf Ortega

El País, 12/07/2017

https://cat.elpais.com/cat/2017/07/12/cultura/1499877140_454748.html

A mi fins i tot m'han mirat com malament per haver fet filologia. Bé, et miren malament però amb carinyo. Crida l'atenció, sobretot, que quan tries carrera (si tot ha anat bé, sobre els divuit anys), tinguis tan clar que vols estudiar una cosa les possibilitats professionals de la qual són tan minses i tinguis tots els números per acabar amb la teva ossamenta en alguna franquícia de menjar ràpid. I ara hem de conviure amb l'oprobri de veure com una carrera com filosofia, per obra i gràcia d'una sèrie de televisió, recupera el prestigi perdut antany i diria, fins i tot, que es carrega de glamur.

La derrota de la filologia com a disciplina d'interès és una sagnia que s'arrossega de fa anys i que es fa evident amb el nombre de matriculacions. Ja a la meua època (allà al paleolític superior) la nota per accedir-hi era un 5, cosa que delata el grau de demanda que ja aleshores concentrava i que em va servir de pretext per fer unes proves de selectivitat del tot displicents. Però el més trist és veure com la disciplina que s'ocupa de la capacitat més essencial de l'ésser humà (això és, el llenguatge i les seves afilades les llengües) renunciava a un monopoli daurat i permetia la fractura de la matèria en parcel·les diverses que, oportunament, han manllevat altres disciplines.

Així, sigui perquè els plans d'estudis filològics s'han centrat sobretot en la literatura, sigui per la malaptesa de no percebre els canvis professionals i industrials dels sectors relacionats amb la llengua, el cert és que l'abisme actual entre les filologies i això que en diem mercat és formidable. I sorprèn veure aquest contrast en el mateix pla d'estudis –posem per cas el de la Universitat de Barcelona–, amb unes assignatures (per exemple, “Bernat Metge i la literatura del segle XIV”, o “Lexicologia catalana i semàntica”) que ben poc tenen a veure amb les sortides professionals promeses pel mateix pla, més adequades al mercat, sí, però sense cap mena de desenvolupament.

Per exemple, la docència de la llengua catalana ja depèn d'un màster per al qual no és necessari haver fet filologia, ni tan sols català, [com bé ha denunciat aquesta setmana Albert Pla Nualart](#), una situació no tan nova si tenim en compte que els ensenyaments especialitzats sobre correcció de textos (màsters i postgraus) tampoc demanen haver fet filologia i s'hi pot accedir des de qualsevol disciplina mentre passis una prova colador. I el mateix passa amb els estudis sobre edició de textos: en una capital del món editorial com és Barcelona, els llicenciats en filologia poden sortir de la facultat sense tenir la més mínima noció del procés que segueix la producció d'un llibre.

Qui vulgui fer traducció fa temps que ni es planteja fer filologia, tot un error (no d'ells, que facin el que vulguin, sinó dels plans d'estudis) tenint en compte que la sortida lògica per a un traductor, a Catalunya, no és tant traduir cap a altres llengües, sinó d'altres llengües al català i el castellà, per la qual cosa cal molt més el control de les llengües de destí que no pas de les d'origen. Com tampoc es planteja fer filologia qui pretengui proveir-se d'uns coneixements humanístics bàsics, emparat com està avui pels estudis generalistes d'humanitats. Igualment, no crec que hi hagi gaires filòlegs en els àmbits més innovadors de la investigació lingüística, com és el desenvolupament d'aplicacions informàtiques (reconeixement de veu, diccionaris i correctors, traductors automàtics, etc.), i molt em temo que en el món de la logopèdia i la reeducació de veu la majoria deuen ser psicòlegs i pedagogs.

T'ho miris per on t'ho miris, es pot exercir una professió relacionada amb la llengua sense trepitjar els estudis que –en principi– se n'ocupen. Si és que ja ho deia el dramaturg Eugène Ionesco a la seva obra *La lliçó*: “La filologia condueix al pitjor”.

9 “No sigos tracalet que perperiràs...”

Maria Rodríguez Marín

Ara, 12/08/2017

http://www.ara.cat/opinio/No-sigos-tracalet-que-perperiras_0_1850214994.html

Quan visites aquestes terres, entens de seguida per què una de les seves expressions més representatives és *molt de fato*. Entres a qualsevol casa i és impossible sortir-ne amb l'*astóme*c buit i el cap clar. Ja se sap, “a on hi ha fato hi ha vida”, que diuen aquí.

Qualsevol *minjada*, per poc festiva que sigui (aquí totes ho són, diria!), ha de tenir de tot, vermutet inclòs. Però no us refieu de tots aquests diminutius que fan anar, que aquí tot va a l'ample. Una sardineta no és una sardina petita, és qualsevol sardina. Perquè resulta que les sardines són les arengades, és a dir, només les que estan salades (com el cuixot o magre, que, per cert, quan és cuit és magre dolç). *Tardet* tampoc és ben bé un diminutiu, sinó que vol dir *capvespre*: “Bicert que Blai i la Rosario vindran al tardet”. *Bicert* és un arcaisme que vol dir *ben cert*. I si us hi fixeu, aquí utilitzen l'article personal d'una manera molt peculiar: els noms propis masculins només en porten si comencen per vocal (l'Àngel) i, en canvi, els femenins sempre. És una mena de pas intermedi entre el parlar que tenen cap al nord (on dirien “lo Blai i la Rosario”) i el del sud (“Blai i Rosario”).

Que nedin entre dues aigües, però, no vol dir que aquest parlar no tingui personalitat pròpia. De fet, cada poble d'aquesta extensa i poc poblada comarca en té! Diuen consogues, cossegues, cossiguetes, pensigolles, pessigonyes... I totes fan riure. Per no parlar de les tombarelles, que també a gairebé cada poble tenen variant pròpia: bela, bulquet, capitó, cabussela, cumbrela, curumbela... Xeic, ja us ho deia, que no s'estan de res! Tampoc de la mesdiada (si és llarga, a la millor ensomies i tot!), encara que tamé pot ser que et despertis una mica sompo (feixuc, amb poca vitalitat), que no té res a veure amb *asturdit*, que és algú espavilat. I ja et pots sentir satisfet si diuen que ets templat i lluit: afable i de bon veure.

Un cop acabada la manduca toca escurar els plats: atenció, aquí no vol dir passar-hi pa, sinó l'espart, paraula pròpia de la zona fruit d'una metonímia; fins fa pocs anys els fregalls eren sempre d'espart. I si després et diuen que repassis els plats no és que siguin uns malalts de la pulcritud (“A ver, tampoc se tracta de ser un dejecte”, que vol dir *brut*), és que falta esbandir-los.

Com a tot arreu, los xiquets acostumen a ser tracalets, és a dir, mogudets, i sovint acaben pen (*per* + *en*) terra i perperint (prenent mal, vaja), sobretot si van en la bicicleta (aquí *amb* ha desaparegut del mapa). Pa (*per* + *a*) berenar, els més llépols, casquetes, típicament farcides de cabell d'àngel, i també *pan durmiendo* o coques bastes. Sí, estan en contacte directe amb el castellà (¿i no hi estem tots?), però, també, i històricament molt, amb l'aragonès (tant que algun alcalde vol anar-se'n cap allà). Aquí el que els hungros (gitanos) feien ballar a les places eren onsos (ossos), com es diu també en aragonès. Als pobles de la comarca que limiten amb l'Aragó un nus és un *nugo*.

Ara bé, no us despistésseu (no us diran mai “No us despisteu”): que el present i l'imperfet de subjuntiu coincideixin en la 4a i 5a persona és la pista definitiva, perquè això només passa al tortosí. Es tracta d'un parlar tan de transició (és ben bé al mig del bloc occidental) que en algunes èpoques s'ha classificat dins del valencià i en d'altres en el nord-occidental, on s'ha quedat. Però és que dins el mateix tortosí també hi ha transicions. “Més avall diuen *ell canta*, *cantava* i *cantaria*, i natures ho acabem en -e: diem *ell cante*, *cantave* i *cantarie*”. D'això en són molt conscients a la Terra Alta, on avui hem fet parada i fonda i sempre ets benvingut. I no em veig amb cor de descriure aquesta comarca millor que Quico el Célio i cia.: “Cap a les terres de dalt, roques com les de Benet, serres de Cavalls i Pàndols, un vi que porta alegria, inspiren pintors, artistes, somniadors de nit i de dia!”

Vegeu també [Amanda Ulldemolins i les expressions ebrenques en perill d'extinció](#), d'Anna Zaera (*Surtdecasa*, 23/08/2017). I un altre article de Maria Rodríguez Mari-né: “[Trompellot, manifestar i trapatroles!](#)” (*Ara*, 29/07/2017).

A RodaMots trobareu algunes de les paraules esmentades en aquest article: [fato](#), [sompò](#), [tracalet](#)... i [cinc mots ebrencs](#) triats per [Teresa Tort](#).

10 La diligència, un transport diligent

Antoni Lluís Martí

Prent el demble a les paraules. Defensa de la llengua, etimologia, història, curiositats (Palma: Documenta Balear, 2009), pàg. 211-212

En l'últim article [InfoMigjorn [1.339](#), 18/07/2017] us parlava de l'origen del mot *cotxe* i del *coaching* i avui desig parlar-vos del d'un tipus de cotxe molt especial: la *diligència*, un carruatge de fusta amb quatre rodes amb llanta de ferro increï-

blement resistent a la marxa per camins farcits de reclaus i sobams o, com en el cas de les llegendàries diligències que recorrien les grans planures de l'oest nord-americà, sense ni tan sols camins.

El mot *diligència* prové del llatí *diligentia* que significava 'activitat atent i perseverant en l'acompliment d'un treball', mot derivat de *diligens*, que volia dir 'atent, escrupolós i actiu'. En el transcurs del temps se n'amplià el significat i avui en dia el trobam referit a diverses accions: 'cosa a fer que requereix anar a algun lloc distint d'allà on hom es troba'; 'execució d'una decisió judicial o administrativa, i el document en el qual es fa constar aquesta decisió'; i al nom del carruatge esmentat. Com s'arribà a denominar-lo d'aquesta manera, que en principi no hi sembla gaire adient? Miraré d'explicar-vos-ho.

Un tipus de carruatge gran amb seients per al transport de viatgers començà a construir-se cap a finals del segle XVII. Al principi els eixos que l'aguantaven damunt les rodes no disposaven de cap element esmorteïdor dels cops i sotragades produïdes per la marxa damunt pedres i clots sens fi, però dins el segle XVIII foren dotats de molles i així el trajecte es podia fer amb menys incomoditat, i es podia fer més via sense que els passatgers acabassin copejats per tot el cos. D'aquesta manera el servei es podia fer *amb més diligència*, i a França començaren a anomenar aquest carruatge *voiture de diligence*, que ben aviat s'acurçà quedant només en *diligence*.

Aviat s'establiren per tota Europa serveis regulars de passatgers entre la capital i les principals ciutats, o entre ciutats i poblacions importants, i als països llatins copiaren del francès el nom del servei i del vehicle: *diligència* en català, *diligen- cia* en castellà, *diligência* en portuguès, *diligenza* en italià, i *diligență* en roma-

nès. A Anglaterra, però, i a Amèrica del Nord, li donaren un nom completament distint: *stagecoach*, mot compost amb *stage*, que vol dir 'etapa' o 'jornada' (potser per 'trajecte') i *coach*, 'cotxe'. *Stagecoach* és el títol d'una de les més famoses pel·lícules de l'oest, filmada l'any 1939.

11 Francesc de Borja Moll

Miquel López Crespí

Blog *Literatura catalana moderna* - Illes, 11/07/2017

<https://blocs.mesvilaweb.cat/anselm/?p=274939>

En la campanya institucional del centenari del naixement a Ciutadella (Menorca) de Francesc de B. Moll, els organitzadors han escrit: «De les múltiples raons que hi ha per celebrar una efemèride, com el centenari del naixement de Francesc de Borja Moll, en podríem destacar tres. Per una banda, hi ha la necessitat de transmetre a les joves generacions qui fou i quin significat va tenir l'obra del filòleg menorquí; en definitiva, que el nom de Francesc de Borja Moll els soni a alguna cosa més que a un nom d'institut, d'una plaça o d'un carrer.

»Una segona raó, seria, en el nostre cas, per a la gent que tal vegada ha tengut la sort de conèixer-lo o per a les persones que varen ser els seus coetanis, una bona oportunitat per actualitzar el significat de la seva obra i per evitar que aquest nom es conservi més o menys 'immortalitzat', sovint 'fossilitzat', dins el rerefons de la memòria.

»Finalment hi ha una tercera raó que, segurament, és més important que les anteriors: es tracta d'aprofitar l'avinentsa perquè aquelles coses per les quals el recordat va ser distingit prenguin un nou impuls. De res no serviria retre un homenatge a Francesc de Borja Moll si això no comporta, com a mínim en els seus objectius, una embranzida per a la recuperació de l'ús social de la llengua catalana».

Vet aquí tres raons de pes per a aportar el nostre granet d'arena en aquesta batalla per la recuperació de la nostra memòria històrica, en la promoció de l'ús social de la llengua catalana. L'autor de l'article, que tengué l'honor i la satisfacció de tractar personalment i en més d'una ocasió Francesc de Borja Moll, pensa que una forma adient pot ser a través dels records personals.

L'any 1962, en la col·lecció 'Les Illes d'Or', Francesc de B. Moll editava els *Rudiments de gramàtica normativa per a ús dels escriptors baleàrics*. Un llibre que, juntament amb el *Vocabulari mallorquí-castellà* (Palma, 1965) del mateix Francesc de B. Moll, editat, com l'anterior, a la seva editorial, va ser bàsic en el descobriment dels fonaments del català normatiu i amb un inicial contacte amb la cultura catalana de les Illes.

Cal dir que aquest llibre era la represa de *Rudiments de gramàtica preceptiva per a ús dels escriptors baleàrics*, una gramàtica fabriana que Moll havia reeixit a publicar el 1937, en plena guerra i en plena persecució lingüístico-cultural; un autèntic miracle, doncs, tot i que, evidentment, fou, si no l'últim, un dels últims a aparèixer legalment en català a la Mallorca ocupada.

[Llegiu-ne la continuació al blog de l'autor](#)

12 Enllaços i convocatòries

- ▶ Comença la segona temporada de la **Ruta Pompeu Fabra** per Barcelona. [Informació i inscripcions](#)
- ▶ **[Sessió en memòria de Jordi Carbonell i de Ballester](#)**. Dimecres **4 d'octubre** de 2017, de les 10:30 a les 14 hores, Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, carrer del Carme 47, Barcelona.
- ▶ **[I Concurs d'Espectura en Valencià](#)** per a estudiants d'ESO, convocat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (**del 16 al 31 d'octubre**).
- ▶ **XX Trobada de serveis lingüístics universitaris (SLU)**: la gestió del multilingüisme a la docència universitària. Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, **19 i 20 d'octubre** de 2017. [Programa](#) i [formulari d'inscripcions](#)
- ▶ Neus Nogué Serrano, [Selecció de novetats de la GIEC](#): criteris generals de la nova gramàtica i tria de novetats (blog *En altres paraules*, 26/07/2017)
- ▶ Dos articles de Lluís Marquet: [Sobre certs mots derivats "innecessaris"](#) (*Novetat i llenguatge*) i ["Mena" i "tipus", mots no sinònims](#) (*Llengua Nacional*, núm. 43, estiu del 2003)
- ▶ Iu Forn, [Els prejudicis contra el català \(idioma\)](#) (*El Nacional*, 17/07/2017)
- ▶ Immaculada Cerdà, [Fer dissabte](#) (*Levante-EMV*, 28/08/2017)

- ▶ Paula Pedrero, [On és el català a les webs oficials de l'Estat?](#) (*El Nacional*, 23/07/2017); Auri Garcia Morena, [La majoria de webs d'organismes estatals s'obliden del català](#) (*Ara*, 21/07/2017): informe de [Plataforma per la Llengua](#)
- ▶ Júlia Gamisans, [Linkedin margina el català](#) (*El País*, 21/07/2017)
- ▶ [Un 12,5% de les aplicacions mòbils més populars es troben en català i disponibles a Softcatalà](#) (Softcatalà, 04/09/2017)
- ▶ Marta Rovira Martínez, [Llengua i política institucional](#) (blog *Terra d'escudella*, 13/07/2017)
- ▶ Griselda Oliver i Alabau, [Com es pot construir un oasi lingüístic](#) (*Núvol*, 17/07/2017)
- ▶ Jordi Badia i Pujol: que la riuada no s'endugui la llengua, [On estan les paperetes, Piolín?](#) (blog *El clot de les Ànimes*, 28/09/2017)
- ▶ Novetats al blog del Termcat, setembre del 2017: [#termedelasetmana: infructescència](#) (05/09), [És el mateix orientació educativa que acompanya-ment educatiu?](#) (06/09), [És adequat l'adjectiu interconviccional?](#) (07/09), [#termedelasetmana: inclusió escolar](#) (13/09), [El retail al detall](#) (15/09), [#termedelasetmana: servidor intermediari \(proxy\)](#) (19/09), [Terminologia electoral](#) (21/09), [Què és un atrapa-somnis?](#) (22/09), [#termedelasetmana: hiperconnectivitat](#) (26/09), [Trampejar no és posar trampes](#) (27/09), [Què és la sedició?](#) (28/09).